

Satranç Köşesi

Bilmeceler Kralı:

Samuel Loyd I

Kıvanç Çefle* / ceflek@istanbul.edu.tr

Amerika Birleşik Devletleri'nden çıkan olağanüstü yetenekli bazı satranç oyuncuları, bu oyunun bütün dünyada yayılıp sevilmesine büyük katkıda bulundular. Bunlar arasında Paul Morphy (1837-1884), Henry Pillsbury (1872-1906), Frank Marshall (1877-1944) ve elbette Bobby Fischer'i (1943-2008) sayabiliriz. Kurgu alanında ise bu ülkenin yetiştirdiği en önemli isim hiç kuşkusuz, aşağıda fotoğrafı bulunan Samuel Loyd (1841-1911), ya

da daha yaygın bilinen şekliyle Sam Loyd. Hatta o, problemlerindeki eşsiz fikir zenginliği, zorluk ve hepsinden önemlisi şaşırtıcılık-mizah unsurlarıyla bazılarına göre gelmiş geçmiş en ünlü ve en büyük satranç problemi kurucusu.

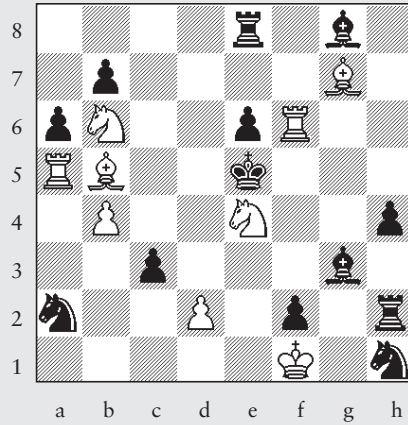
Birçok kişi onun sayesinde satranç problemlerini kendine hobi edindi. Birçok kişi onun problemleriyle karşılaştıktan sonra problem kurmaya özendi (ya da tersine, kendi "denemeleriyle" onun yapıtlarını karşılaştırdıktan sonra problem kurmaktan vazgeçti). Sözü fazla uzatmadan birakalım Loyd kendisini eserleriyle anlatsın...

Akıldışı Bir Anahtar Hamle

Hollanda'da yayımlanan ünlü satranç problemi dergisi Probleemblad 2000 yılının ilk sayısında Loyd'un aşağıdaki problemini, geçen milenyumda kurulmuş en iyi problemlerden biri olarak gösterdi:

Checkmate, 1903

Birinci Ödül

3 hamlede mat

Çözüm:

1.Şe2!!

Aklıbaşında hiç kimsenin düşünmek istemeyeceği bir anahtar hamle... Beyazın mat etmek için yalnızca 3 hamlesi var ve daha ilk hamlesinde şahını ateşe atıyor! Şimdi:

a) 1. ... f1V+ 2. Şe3!! Siyah şu durumda 10 farklı noktadan şah çekebilir, ama her seferinde beyaz bir mat hamlesi bulabiliyor. Örneğin

2. ... Ve1+ 3. Fe2 mat; ya da

2. ... Vg1+ 3. Kf2 mat.

b) 1. ... Şxe4 2. Fd3+ Şd4 3. Kf4 mat.

c) 1. ... Şd4 2. Kf4+ e5 3. A×g3 mat.

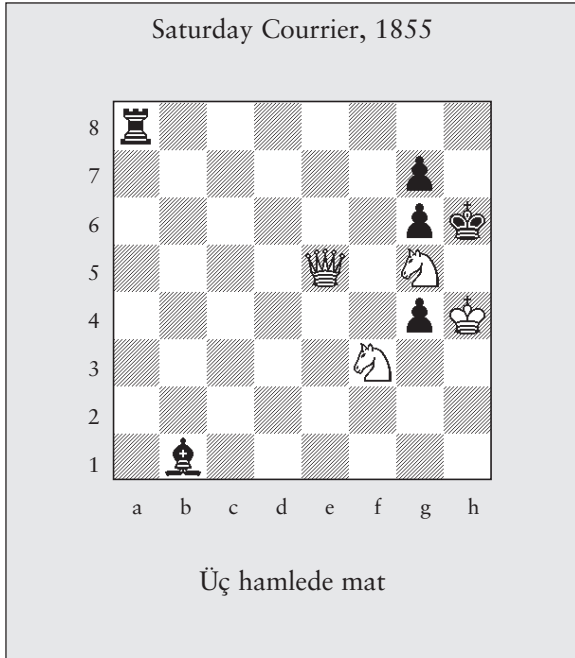
d) 1. ... f1A+ 2. Kf2+ Şxe4 3. d3/Fd3 mat.

e) 1... Ac1+ 2. Şe3 veya a5'teki kale ya da g7'deki filin önünü açarak mat.

Bu, dahi problemistin son kurgularından biriydi. Onun hemen bütün yaratılarına egemen olan, düşündürmenin yanı sıra eğlendirme, şaşırtma ve mizah ilkelerinin hepsini bu unutulmaz problemde görmek mümkün.

* Tıp doktoru.

Sam Loyd, 1841 yılında Filadelfiya’da doğdu. Daha sonra Loyd’un ailesi New York’a taşındı ve Loyd liseye kadar bu şehirde okudu. Çocukluk döneminde dahi sihirbazlık ve iskambil numaralarıyla insanları şaşırtmayı sevdiği biliniyor. Mühendislik öğrenimine başladı, ama diploma değil de sertifikayla yetindi. Ömrü boyunca da mühendislikle pek uğraşmadı. Çünkü 14 yaşında tanıştığı satranç, onun yaşamını derinden etkilemişti. Uzun yıllar Scientific American dergisinin matematik sayfalarını hazırlayan Martin Gardner, “Eğer Loyd üniversiteye gitmiş olsaydı olağanüstü bir matematikçi olabilirdi” diyor. Loyd daha okul yıllarındayken problem kurmaya başlamıştı. İşte onun henüz 14 yaşındayken yayımlanan ilk problemlerinden biri:

Çözüm:

1.Vb8! K×b8 2.Ae5!

Beyaz ya 3.Af7 ya da A×g4 ile mat eder.

Eğer 1...Fb2 2.Vh2 g×f3 3.Şg4 mat.

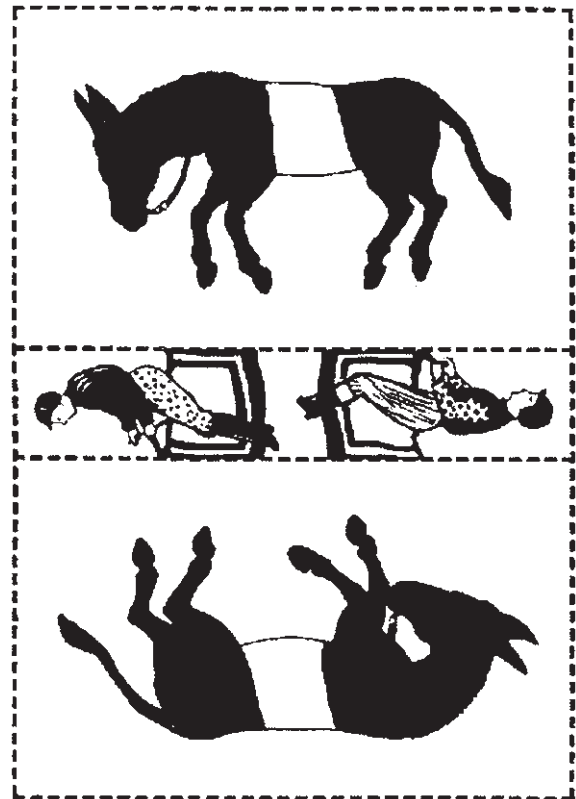
Beyaz 1.Vb8 ile 2.Af7+ ve 3. Ag5 mat tehdit ediyordu.

Loyd problem kurma konusundaki verimliliği ve şaşırtıcı fikirleriyle daha 16 yaşında bütün dünyada Amerika’nın önde gelen problemisti olarak tanındı. Onun satrançtaki bu özel yeteneği kendini daha iyi bir zamanda gösteremedi. O yıllarda, ef-sanevi oyuncu Paul Morphy’nin satranç dünyasında fırtına gibi esmesine paralel olarak, Amerika’da 1970’lerdeki “Fischer Patlaması”na benzer şekilde

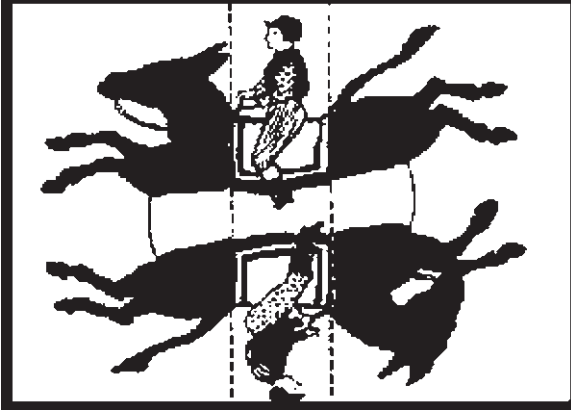
satranç yoğun ilgi görüyordu. Yayımlanan bir çok satranç dergisinden bazılarının problem sayfalarını Loyd tek başına yönetiyordu. Bunlar arasında editörlüğünü Paul Morphy’nin yaptığı Chess Monthly ve Scientific American Supplement sayılabilir.

Daha sonra, henüz 20 yaşında bile değilken garip bir şey oldu ve Loyd’un satranç problemlerine olan ilgisi birden azaldı; birçoğu problem antolojilerine girmiş başyapıtlar vermeye devam etse de, artık çok daha seyrek olarak “kuruyordu”. Onun satrançtaki bu durgunluğunun nedeni, kendini artık neredeyse tümüyle matematik-mantık bilmeceleri tasarlamaya vermesiydi. Bu alandaki yaratıcılığı sayesinde de matematik tarihine “Bilmeceler Kralı” olarak geçti. Unutulmaz bilmeceleri arasında “14-15”, “Dünyadan Ayrılma Paradoksu”, “Halka Yılan” sayılabilir. Loyd, tasarladığı bilmeceler ve kurduğu satranç problemleri sayesinde büyük bir ün ve epeyce de para kazandı. Onun en ünlü bilmecelerinden birini (Trick Mules Puzzle) anmadan yapamayacağız. Loyd’un 17 yaşında tasarladığı bu bilmecedan 10.000 dolar kazandığı kaynaklarda yazıyor!

Bilmece şu: Önce resmi noktalı çizgilerden keşiyorsunuz. Sonra parçaları yeniden o şekilde bir araya getiriyorsunuz ki, jokeyler atlarına binmiş olsun.

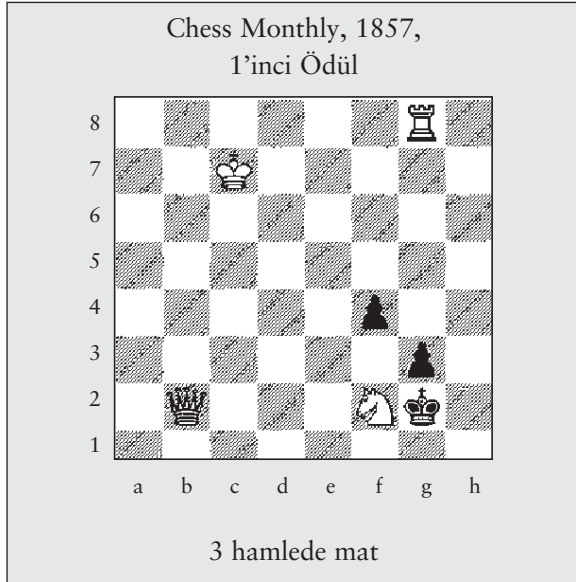

Çözüm:

Loyd, bir başka büyük bilmece tasarımcısı olan İngiliz Henry Ernest Dudeney (1857-1930) ile mektuplaştı ve bu iki ünlü aralarında bilmece değiş-tokuşu yaptılar. Daha sonra Dudeney iletişimi kesecek ve Loyd'u bilmecelerini çalıp kendi buluşmuş gibi yayınlamakla suçlayacaktı. Bir hayır-severin MD sayfalarında Samuel Loyd'un bilmececi yönüne yoğunlaşan yazısını hasretle bekliyoruz!

Bu kısa yazı dizisinin ilkinin ağırlıklı olarak Loyd'un 20 yaşından önce kurduğu problemlere ayırdık. Onun daha 16 yaşında iken kurduğu aşağıdaki problemi birincilik ödülü almış:

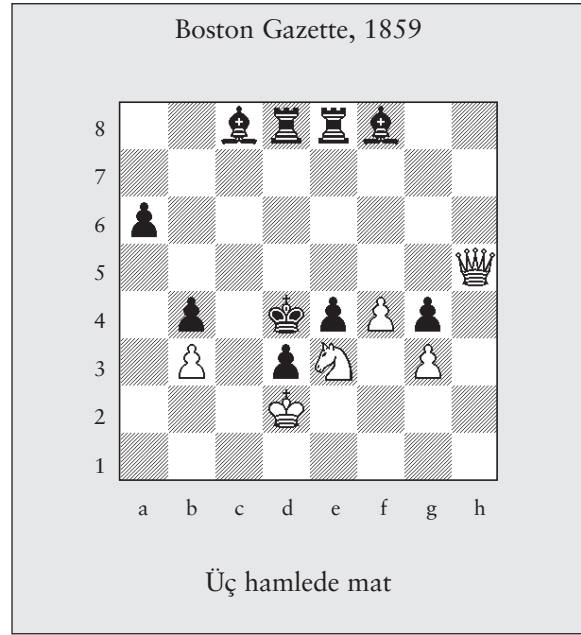
Çözüm: 1. Ag4+

Satranç problemlerinde, özellikle 2-3 hamlelik olanlarda ilk hamlede şah denmesi olağan değil. Ama söz konusu olan bir Loyd problemi ise sıra dışı bir şeyler beklemeliyiz.

- a) 1... Şh3 2.Ah2 g×h2 3.Vh8 mat
- b) 1... Şf3 2.Vc2 g2 3.Vd3 mat
- c) 1... Şf1 2.Ka8 Şe1 3.Ka1 mat
- d) 1... Şh1 2.Vh2+! g×h2 3.Af2 mat!

Problemin “varoluş nedeni”nin d varyantı olduğunu söyleyebiliriz. Amerikalı önemli problemlerden Kenneth Howard, anahtar hamleyi görmekle birlikte siyahın 1... Şh1 savunmasına doğru devam yolunu bir türlü bulamadığını yazıyor.

Aşağıdaki problem ise bugün bile birçok problemiste ilham kaynağı olmaya devam ediyor.

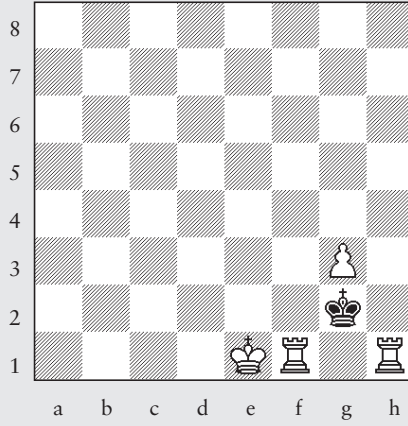
Çözüm: 1.Va5! hiçbir şeyle tehdit etmeyen, ama siyahı sınıksız yakalayan bir zugzwang hamlesi...

- 1... Fd7, Kd5, Fd6 2.V(×)d5 mat
- 1... Fe6, Ke5, Fe7 2.V(×)e5 mat
- 1... Ff5/b7, Kd7, Ke6 2.A(×)f5 mat
- 1... Kd6 2.V×b4 mat
- 1... Ke7, Fg7, Fh6 2.V×b4/b6 mat
- 1... Fc5 2.Va1 mat

Yerimizin sınırlı olması ne yazık ki zihni birbirinden ilginç fikirlerle dolup taşan bu büyük adama daha fazla yer ayırmamızı engelliyor. Ama önümüzdeki sayıda Sam Loyd'a yine döneceğiz. O zamana kadar, işte size onun iki “hınzırca” problemi daha... Çözümler sonraki sayıda... ♥

Problem I

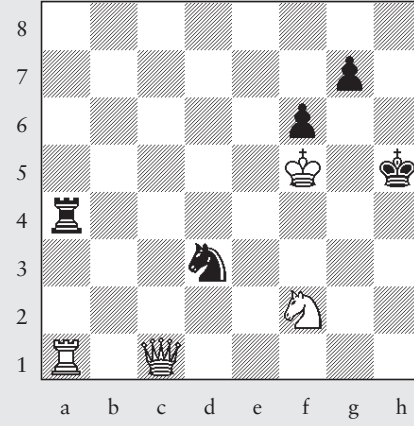
Sam Loyd, New York Albion, 1857

3 hamlede mat

Problem II

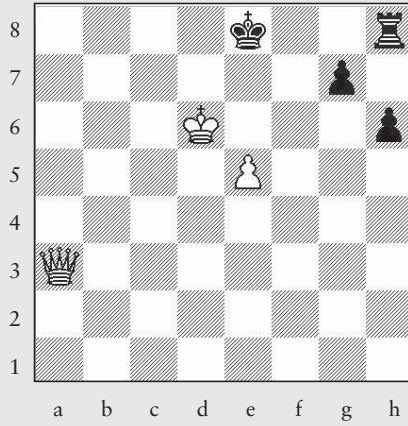
Sam Loyd, Frere's Chess Hand-Book, 1857

4 hamlede mat

2009-III-IV Problemlerinin Çözümleri**Problem 1**

V. Chepijnj, 1994

4 hamlede mat

Çözüm: 1. e6? (2. Va8+ mat tehdidi). Ancak 2... 0-0! ve 4 hamlede mat mümkün değil.

O zaman

1. Şe6 (2. Va8 / Ve7+ mat tehditleri) Şd8

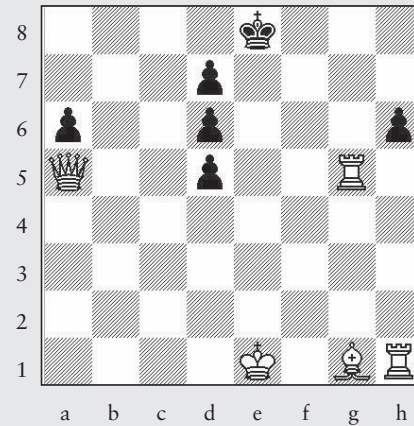
2. Şd6 (3. Va8+ mat tehdidi) Şe8

3. e6

ve 4. Va8 + mat önlenemez çünkü siyah rok hakkını kaybetti.

Problem 2

B. W. La Motha, 1890

3 hamlede mat

Çözüm:

1. Fb6! Şe7

2. 0-0! h×g5

3. Ve1 mat

Yerimiz müsaade ettiği ölçüde bir sonraki sayımızdan itibaren okurlarımızın problemlerini "Sizlerden" başlığı altında yayımlamayı düşünüyoruz. İlginç problemlerinizi adresime yollayabilirsiniz..